

«جنگ حقوقی» برای استیفای حقوق قربانیان تجاوز خارجی

یادداشت

محمدهادی ذاکرخسین

عضو هیات علمی دانشگاه تهران

پیام رهبر انقلاب به مناسبت «هفته قوه قضائیه» که روایتگر ضرورت تقبیل جنایات جنگی علیه ملت ایران بود، حکایتگر منزلت والای عدالت خواهی نسبت به جرایم بین‌المللی در هندسه معرفتی و منظومه فکری ایشان بود؛ یعنی همان سیاست و راهبردی که سال‌هاست حلقه مفقوده مواجهه جمهوری اسلامی ایران با جنایات بین‌المللی و قربانیان این جرایم بوده است. شاید به دلیل وجه بین‌المللی جنایات ارتكابی علیه ملت ایران، چنین گمان شود که عدالت خواهی در این عرصه تنها در حوزه مسئولیت و صلاحیت دستگاه سیاست خارجی است، اما پیام رهبری بر روشنی از مسئولیت دستگاه قضا در حمایت از قربانیان جنایات جنگی در جنگ‌های تحمیلی اخیر با استفاده حداکثری از ظرفیت‌های ملی و بین‌المللی پرده برداری کرد.

مروری بر برخی از قوانین موضوعه مختصات بهتری از مسئولیت قوه قضائیه به پیگیری حقوقی جنایات بین‌المللی و حمایت از قربانیان آن جنایات و استیفای حقوق ایشان را - یعنی حق بر حقیقت و عدالت و جبران خسارات - ترسیم می‌سازد؛ قربانیانی که البته محدود به ایرانیان نمی‌باشد، بلکه در پرتو سیاست «حمایت از مستضعفان جهان» قربانیان جرایم بین‌المللی در سایر بلاد و سرزمین‌ها را نیز دربر می‌گیرد.

ماده ۲۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲)، دادستان کل کشور را

مكلف می‌سازد تا در جرائم راجع به اموال، منافع و مصالح ملی و خسارات وارده به حقوق عمومی، از طریق مراجع ذیصلاح داخلی، خارجی و با بین‌المللی پیگیری و نظارت کند. نکته مهم آن که رهبر انقلاب در پیام خود تأکید داشتند که «احقاق حقوق ملت تنها در مسائل مورد تأکید واقع نمی‌شود» و «یکی از مهم‌ترین مسائل حقوقی و قضایی مربوط به همه ملت ایران در این برهه زمانی، پیگیری و احقاق حقوق ضعیف شده آنان در اثر جنایات مجرمان بین‌المللی و

مستکبران و تجاوزکاران جهانی به خصوص در سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ است.» این اشاره مهم را باید به معنای سیاست‌گذاری کلان رهبری برای دستگاه قضا در استیفای حقوق ناشی از ارتكاب جنایات بین‌المللی علیه ملت ایران دانست که تا به امروز کمتر به این صراحت مورد تأکید واقع شده است و می‌تواند نوید بخش دورانی باشد که سکه عدالت خواهی بین‌المللی به‌عنوان یک سیاست کلی در نظام جمهوری اسلامی ایران رونق و رواج بگیرد.

جنایت متجاوزان آمریکایی-اسرائیلی در مدرسه شجره طیبه شهرستان میناب

افزون بر قانون آیین دادرسی کیفری، ماده ۱۱ قانون مقابله با اقدامات خصمانه رژیم صهیونیستی (مصوب ۱۳۹۹) دادستان کل کشور را ملزم می‌سازد - با همکاری وزارت امور خارجه و مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری- نسبت به حمایت از مردم فلسطین و سایر قربانیان جرایم بین‌المللی ارتكابی از سوی رژیم اشغالگر اسرائیل - که آشکارا ملت ایران را نیز شامل می‌شود- و طرح شکایت علیه سران این رژیم «به دلیل ارتكاب جنایت علیه بشریت،

«جنگ حقوقی»

مسأله دیپروز و امروز و فردای ما بوده و هست و خواهد بود و باید برای کنشگری مبتکرانه در این عرصه و عدالت خواهی بین‌المللی برخاست و اجازه داد تجربه بی‌عملی در ارتباط با جنایات ارتكابی در جنگ تحمیلی اول، در ارتباط با جنگ‌های تحمیلی دوم و سوم نیز تکرار شود

مورد ظلم سایر کشورها درحاکم قضایی ایران و مراجع قضایی خارجی و بین‌المللی» را از جمله راهبردهای لازم‌الاجتناب از سوی دستگاه قضا و شاخه‌های برای ارزیابی عملکرد این نهاد و معیار ترقی و تعالی و تحول آن معرفی می‌کند. این راهم باید افزود که - همان‌طور که رهبر انقلاب در پیام خود اشاره کردند - رهبر شهید در آخرین دیدار مسئولان قضایی با ایشان در تیرماه سال ۱۴۰۴ دستور ویژه‌ای برای پیگیری جنایات صورت گرفته در جنگ ۱۲ روزه صادر کردند که با وقوع مجدد جنگ در ماه رمضان باید «تسری دادن آن به جنگ تحمیلی سوم و پیگیری مستمر آن با وصول به حکم و واگذاری اجرای آن به عناصر صالحه» دنبال گردد تا «از تکرار این قبیل جنایات پیشگیری» شود.

با این حال و وجود این وظایف و ارشادات عام و خاص از یک سو و کثرت بزه‌دیدگی ایرانیان در برابر جنایات بین‌المللی به خصوص در دو جنگ تحمیلی دوم و سوم از سوی دیگر که به تعبیر مقام رهبری «هرکدام پرونده‌های از صدها و بلکه هزاران پرونده حقوقی مهم را تشکیل می‌دهد که در محاکم قضایی داخلی و بین‌المللی باید با جدیت دنبال شود»، به همین مناسبت، فرا رسیدن «هفته قوه قضائیه می‌تواند فرصت و زمان مناسبی برای بازخوانی مسئولیت‌های دستگاه قضا در حوزه عدالت خواهی نسبت به قربانیان جنایات بین‌المللی باشد.

در میان فرصت‌های پیش روی دستگاه قضا در حمایت از قربانیان جنایات

بین‌المللی، تشکیل دادگاه ویژه ملی رسیدگی به جنایات جنگی - و نه اختصاص یک شعبه در ساختار قضایی موجود- بلکه دادگاهی با قوانین ماهوی افتراقی و آیین دادرسی اختصاصی خود که منطبق با موازین حقوق بین‌الملل کیفری صلاحیت رسیدگی به جنایات جنگی و سایر جرایم بین‌المللی را بر اساس مشارکت قربانیان در فرآیند دادرسی داشته باشد از مهم‌ترین اقداماتی بوده است که دستگاه قضا می‌تواند دنبال کند.

تجهیز نظام حقوقی ایران به قانون جنایات بین‌المللی و جرم‌انگاری این جنایات در کنار تربیت قضات و نیروی انسانی متخصص در حقوق بین‌الملل کیفری و تعامل مستمر و مؤثر با دیوان کیفری بین‌المللی و فعال شدن دیپلماسی قضایی و حقوقی در عرصه مقابله با جنایات بین‌المللی و ایجاد ساختاری متمرکز برای پیگیری موضوعات مرتبط با جنایات بین‌المللی و پرهیز از موازی کاری‌های آسیب‌رسان، تشکیل کمیسیون تحقیق و هیات حقیقت‌یاب برای مستندسازی حقوقی جنایات جنگی علیه ملت ایران در جنگ‌های اخیر به خصوص فجایعی مانند مدرسه لامرد و میناب - که امری فراتر از برآورد و مستندسازی صرف خسارات است- و پیگیری شکایت در مراجع ملی کشورهای دیگر براساس صلاحیت جهانی از جمله اقداماتی است که قوه قضائیه در عرصه عدالت خواهی نسبت به قربانیان جنایات بین‌المللی می‌تواند دنبال کند.

«جنگ حقوقی» مسأله دیپروز و امروز و فردای ما بوده و هست و خواهد بود و باید برای کنشگری مبتکرانه در این عرصه و عدالت خواهی بین‌المللی برخاست.

اطلاع‌رسانی

ایران درباره پیامدهای گسترش مالیات‌ستانی هوشمند در اقتصاد ایران گزارش می‌دهد؛

رونمایی از عدالت مالیاتی با افزایش سرمایه اجتماعی

یادداشت

ابلی پیرونی

اگر تا همین اواخر اثبات جرایم بزرگ مالیاتی، معمای غیرقابل حل بود و دولتها نه بر سر افزایش نرخ مالیات بلکه بر سر شفافیت اطلاعات و محدود کردن فرار مالیاتی در نبرد بودند، حالا به نظر می‌رسد یا پایان عصر اسناد کاغذی این معما در حال حل شدن است؛ شاید مهمترین دستاورد آن افزایش درآمد دولت نباشد؛ بلکه برقراری نوعی عدالت اقتصادی باشد که سال‌ها ایده‌آل اقتصاددانان و سیاست‌گذاران بود.

تزدیک به یک قرن پیش، دولت آمریکا برای به دام انداختن آل کاپون (مشهورترین گانگستر آن دوران)، ته از مسیر پرونده‌های قتل و قاچاق بلکه از درجه مالیات وارد شد. آل کاپون متهم به فعالیت‌هایی بود که اثباتش دشوار بود، اما وقتی که زیر سایه یک پریش ساده قرار گرفتند، معما آسان شد؛ این درآمدها از کجا آمده‌اند و چرا مالیات آنها پرداخت نشده است؟ از آن هنگام بود که دولت‌ها در سراسر جهان بیش از آنکه به دنبال صورتحساب کاغذی و اظهارات افراد درخصوص مالیاتشان باشند، در جستجوی «داده»، «تراکش» و «ردپای پول» رفته‌اند. اما آیا عبور از عصر فاکتورها و اسناد کاغذی و تشخیص‌های سلیقه‌ای که احتمال بروز خطای فراوان در آن می‌رود، می‌تواند به تحقق عدالت بینجامد؟ برای پاسخ به این سؤال باید به سراغ سؤال دیگری رفت. سؤالی که سال‌ها بی‌جواب مانده بود. مغازه‌داری که روز روز دستگاه کارتخوانش روشن است، شرکتی که تمام تراکش‌هایش ثبت می‌شود و تولیدکننده‌ای که حساب و کتابش روی میز میز قرار دارد، همواره این پرسش را داشته‌اند که چرا بخشی از اقتصاد زیر نور ایستاده و بخشی دیگر در سایه فعالیت می‌کند؟ در ایران از اوایل دهه ۸۰ شمسی اتفاقی آرام و کسب‌وکارها در حال رخ دادن است؛ اتفاقی که شاید در ظاهر فنی و اداری به نظر برسد اما در عمق خود

می‌تواند یکی از مهمترین اصلاحات نهادی اقتصاد ایران باشد. ماجرا از جایی آغاز شد که دولت تصمیم گرفت به جای آنکه فعالیت‌های اقتصادی را از روی کاغذ ردیابی کند، آنها را در بستر داده و اطلاعات مشاهده کند. قانون برنامه پنجم توسعه، مصوب سال ۱۳۸۹ از جمله اولین گام‌ها در این مسیر بود. در ماده ۱۲۱ این قانون، وزارت صنعت و معدن و تجارت با هماهنگی سازمان امور مالیاتی کشور و شورای اصناف کشور مکلف شده بودند صاحبان مشاغل را به استفاده از سامانه‌های صندوقی فروشگاهی ملزم کنند تا از این رهگذر تبادل‌ات اقتصادی و بده بستان‌ها صورت جفاف تری به خود بگیرد. چند سال بعد، دوباره در فرآیند اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم، مصوب ۳۱ تیر ۱۳۹۴ تلاش شد گام‌های جدی‌تری در این زمینه برداشته شود. پیش‌بینی راهکارهای تشویقی برای الزام به استفاده از سامانه‌های صندوقی فروشگاهی یا در اصطلاح فنی‌تر و دقیق‌تر، پایانه‌های فروشگاهی، و الزام سازمان امور مالیاتی کشور به ایجاد پایگاه اطلاعات هویتی، عملکردی و دارایی مودیان ذیل ماده ۱۶۹ مکرر این قانون از جمله این گام‌ها بود. این مهم در سال‌های بعد ضرورت و جدیت بیشتری به خود گرفت، به‌ویژه وقتی قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مودیان تصویب شد.

مرور این سیر زمانی و تصویب این قوانین نشان می‌دهد سیاست‌گذاران سال‌هاست رؤیای حذف کاغذ از صحنه اقتصاد ایران را در سر می‌پروراندند، اما حالا اتفاقاتی افتاده که به نظر می‌رسد این رؤیا در حال تغییر شدن است. اخباری که این روزها از زبان سید محمد هادی سبحانیان، رئیس کل سازمان امور مالیاتی در فضای رسانه‌ای بازتاب می‌یابد، از این نظر حائز اهمیت است؛

- ۹۶ درصد از پرونده‌های مالیات بر «عملکرد مشاغل خرده» با استفاده از نسخه ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم به‌صورت سیستمی محاسبه شده است.
- ۱۰۰ درصد پرونده‌های مربوط به املاک اجاری به شکل سیستمی مورد رسیدگی قرار گرفته است.
- سهم رسیدگی انسانی در پرونده‌های اشخاص

حقوقی از ۶۶ درصد در سال ۱۴۰۲ (به نسبت کل پرونده‌های اشخاص حقوقی) به ۱۴ درصد در سال ۱۴۰۴ کاهش یافت.

- نسبت اعتبار مالیاتی مستند به‌صورت‌حساب کاغذی به کل اعتبار مالیاتی ابرازی در اظهارنامه مالیات بر ارزش افزوده از ۱۰۰ درصد در تابستان ۱۴۰۱ به صفر درصد در ۱۴۰۴ رسیده است.
- در سال ۱۴۰۴ ماهانه بیش از ۱۶ میلیارد صورتحساب الکترونیک (شامل صورتحساب‌های نوع ۲) و بیش از ۳ میلیارد صورتحساب الکترونیک نوع ۳ (رسید دستگاه‌های کارتخوان) در سامانه مودیان صادر شده است که این رقم در مقایسه با صدور ماهانه ۲۵۰ میلیون صورتحساب در ۱۴۰۲، گواه جهشی مهم در این حوزه است.
- با استفاده از حسابرسی سیستمی و کاهش حسابرسی مبتنی بر عامل انسانی، مدت زمان استرداد مالیات به فعالان اقتصادی در حال حاضر به کمتر از دو ماه کاهش یافته است
- این گزاره‌ها شاید در نگاه نخست خشک و اداری به نظر برسند، اما پشت هر کدام از آنها یک مفهوم مهم پنهان است: حذف کاغذ از صحنه اقتصاد، کاهش نقش تشخیص فردی و افزایش نقش اطلاعات داده،

برای فعالیت‌های غیرشفاف نیز محدودتر خواهد شد. **از عدالت مالیاتی تا ثبات اقتصادی** یکی دیگر از ابعاد کمتر مورد توجه این تحولات، تأثیر آن بر ثبات اقتصاد کلان است. اقتصاد ایران طی دهه‌های گذشته بارها با کسری بودجه مزمن مواجه بوده است. در بسیاری از سال‌ها، فاصله میان درآمدها و هزینه‌های دولت از طریق روش‌هایی جبران شده که در نهایت آثار تورمی به‌همراه داشته‌اند. به همین دلیل اقتصاددانان همواره بر توسعه منابع درآمدی پایدار تأکید کرده‌اند.

مالیات مهمترین و پایدارترین منبع درآمدی دولت‌ها در سراسر جهان محسوب می‌شود. هرچه نظام مالیاتی کارآمدتر باشد، دولت با اطمینان بیشتری می‌تواند برای منابع مالی خود برنامه‌ریزی کند. این موضوع نه تنها کیفیت سیاست‌گذاری مالی را بهبود می‌بخشد، بلکه وابستگی به درآمدهای ناپایدار را نیز کاهش می‌دهد.

در واقع میان عدالت مالیاتی و ثبات اقتصادی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. هرچه فرار مالیاتی کمتر شود، درآمدهای دولت پایدارتر می‌شود. هرچه درآمد‌ها پایدارتر باشد، کسری بودجه کاهش می‌یابد و هرچه کسری بودجه محدودتر شود، احتمال شکل‌گیری فشارهای تورمی نیز کمتر خواهد بود. البته هیچ سامانه‌ای به تنهایی نمی‌تواند مشکلات ساختاری اقتصاد ایران را حل کند. اما بدون تردید اصلاح نظام مالیاتی یکی از بیش‌شماره‌ی دستاویزهای ثبات اقتصادی محسوب می‌شود.

پایان عمر کاغذ

شاید یکی از مهمترین جنبه‌های این تحول، پایان تدریجی اعتبار صورتحساب‌های کاغذی باشد. براساس آمارهای رسمی، نسبت اعتبار مالیاتی مستند به‌صورتحساب کاغذی به کل اعتبار مالیاتی ابرازی در اظهارنامه‌های ارزش افزوده از صد درصد در تابستان ۱۴۰۱ به صفر درصد در زمستان ۱۴۰۴ رسیده است. این تغییر، در نگاه اول صرفاً یک جابه‌جایی فناورانه به نظر می‌رسد، اما در عمل یکی از مهمترین منافع ایهام و اختلاف را از میان برداشته است. در نظام سنتی، اعتبارسنجی اسناد، بررسی فاکتورها و تشخیص

صادرات کالا به خارج از کشور از جمله مهمترین فعالیت‌هایی است که از مالیات بر ارزش معاف است و مالیات و عوارضی که مودیان مشمول بابت خرید نهاده‌ها پرداخت‌اند با رعایت مقررات به آنها مسترد می‌شود.

همچنین در مواردی که اعتبار مالیاتی مودی نزد سازمان امور مالیاتی کشور بیش از مالیات و عوارض پرداخت شده باشد و مودی درخواست کند مبلغ مزایه به وی مسترد گردد، سازمان امور مالیاتی نسبت به استرداد مبلغ مزایه به وی اقدام می‌کند.

استرداد مالیات بر ارزش افزوده به فعالان اقتصادی و به‌ویژه به صادرکنندگان از جمله ابزارهای حکمیتی برای حمایت از صادرکنندگان، تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و بازگرداندن منابع نقدی تولید است. براساس قانون مالیات بر ارزش افزوده، برخی فعالیت‌های اقتصادی به‌ویژه

۲۵ هزار میلیارد تومان مالیات بر ارزش افزوده به صادرکنندگان و تولیدکنندگان پس داده شد

رشد چهار برابری استرداد مالیات بر ارزش افزوده در صد روز نخست ۱۴۰۵

تومان در صد روز نخست سال ۱۴۰۵ رسیده است. رشد ۴ برابری استرداد مالیات و عوارض ارزش افزوده به صادرکنندگان در حالی صورت می‌گیرد که مجموع درآمدهای مالیاتی در این مدت ۳۵ درصد در مقایسه با دوره مشابه سال گذشته رشد داشته است.

سازمان امور مالیاتی کشور همواره تلاش کرده است در کنار تأمین درآمدهای مالیاتی مورد نیاز دولت، تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و حمایت از تولید را به‌عنوان یکی از مهمترین راهبردهای خود دنبال کند. رشد عملکرد سازمان در حوزه استرداد مالیات بر ارزش افزوده محصول این